

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4



No 3

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati



74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982



Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 796 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-martda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.



MUNDARIJA

Экологические и альтернативные заполнители для бетона в условиях Узбекистана.....	10
Акрамов Хуснитдин Ахрарович, Тохиров Жалолиддин Очилович, Самадов Хомид Самандарович	
Investitsion marketingni rivojlantirish asosida mintqa investitsiya jozibadorligini oshirish	16
Ahmedov Alim Babaniyazovich	
O'zbekistonda yashil budjetlashtirish, energiya samaradorligi va issiqxona gazlari emissiyasi.....	22
Pulatov Dilshod Haqberdiyevich, Qulliyev Ulug'bek Mirzayevich, Mamanov Alisher	
Development of the Digital Economy as a Trigger of the Economic Growth of the New Uzbekistan.....	28
Luiza Sayfullovna Makhmutkhodjaeva, Umarova Shahnoza Akbarovna	
Oliy o'quv yurtlarida matematik statistikani o'qitishning xususiyatlari.....	34
Shamsiyev Damin Najmiddinovich, Aymatova Farida Xo'razovna	
Turizmda tadbirkorlikning o'ziga xos xususiyatlari	37
Mardonova Dilafruz Kosimovna	
Oziq-ovqat xavfsizligi ta'minoti: O'zbekistonda mayonez importini notarif tartibga solish va ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish istiqbollari.....	41
Muratova Shohista Nimatullayevna, Nomozov Azizbek Xayrulla o'g'li	
Mamalakatimizga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda qimmatli qog'ozlar bozorining o'rni va roli	46
Akramov Azamat Ramziddinovich	
Mamlakatning iqtisodiy va ekologik rivojlanishida elektromobil sanoatini rivojlantirishning ahamiyati	53
Iminov Mahmudjon Azimjon o'g'li	
Hududiy eksport salohiyatini oshirishning marketing strategiyasi.....	60
Jiyamuratov Rustam Nuridinovich	
Turistik kompaniyalar moliyaviy barqarorligini baholash usullarini takomillashtirish kompaniya moliyaviy barqarorligini ta'minlashning muhim mezonini.....	65
Jo'rayev Behzod Nuraliyevich	
Iste'molchilarni xulq-atvori modellari asosida marketing strategiyalarini shakllantirish.....	70
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	75
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarning o'rni.....	80
Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari.....	84
Quldoshev Asliddin Tursunovich	
Strategik boshqaruvda xususiy kapital samaradorligini baholash.....	89
Nasriyeva Zebiniso A'zam kizi, Mavlyanova Dilobar Maxkamovna	
Mintaqalarni innovatsion rivojlantirish istiqbollari tashkiliy tuzilmalarini takomillashtirishni boshqarish yo'llari	100
Xodjamuratova Gulbaxar Yuldashevna	
Meva-sabzavot eksporti barqarorligini ta'minlashning ekonometrik tahlili	105
Shamsiyeva Feruza Muratxodjayevna	
Зарубежный опыт активизации экономической активности домохозяйств.....	111
Бердиев Гайрат Ибрагимович, Маликова Севинч Телман кизи, Люсиков Артемий Александрович	
The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: A Case Study of Uzbekistan.....	116
Abdulla Ibragimov, Keldiyorov Shakhriyor Ilyos O'g'li	



Mintaqada sanoat ishlab chiqarish rivojlanishining kambag'allikni qisqartirishdagi ahamiyati	121
Abdullayev Habibullo Asadulla o'g'li	
Global iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi mezon va tartiblarini joriy etishdagi muammolar va yechimlar	125
Abduvosidova Gulandom Abdurashid qizi	
Amerika Qo'shma Shtatlari tajribasida biznes subyektlarini toifalarga ajratish amaliyotining xususiyatlari	131
Akobirova Nodira Najmiddin qizi	
O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligini innovatsion rivojlanish yo'llari	135
Axmedova Nafisa Amirddin qizi	
Strategic directions of integration of Uzbekistan into the international hospitality industry	140
Bekmurodova Laylo Tursunmamatovna	
Surxondaryo viloyatida parrandachilikni rivojlantirish ko'rsatkichlarini prognozlash va modelashtirish	144
Bobomuratov Imomqul Islamovich	
Mamlakatimizda chorvachilik mahsulotlarini yetishtirishning hozirgi holati va uning tahlili	149
Talipova Dilfuza Nabiyeвна	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish	154
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Analysis of the Influence of Macroeconomic Indicators on State Budget Tax Revenue	158
Meyliev O. R., Gofurova K.	
Mahalliy budjet xarajatlarini hududlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri	166
Hazratqulov Shahboz Boboqul o'g'li	
Influence of Digital Technologies on Economic Growth of the Republic of Uzbekistan	170
Igamberdiyeva Kunduz Ergashevna	
Transmilliy kompaniyalarning tashqi bozorlar uchun marketing strategiyalari va marketing tadqiqotlarini o'tkazish amaliyoti	174
Jo'rayeva Zilola Turobovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari	178
Kamilova Iroda Xusniddinovna	
Korxonalarda inqirozga qarshi moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish	183
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Tijorat banklari faoliyatida onlayn tizimlarining tutgan o'rni va ularning rivojlanishi	188
Raxmataliyev Muzaffar Eshdavatovich	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik faoliyatining ta'sirini baholashning nazariy asoslari	194
Fayziyeva Dilsuz Bahodirovna	
O'zbekiston Respublikasini "yashil" iqtisodiyotga o'tish samaradorligini oshirish	200
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li	
Andijon viloyatida kambag'allik darajasini qisqarishiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlar	214
Musaeva Ziyoda Allayarovna	
O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi eksportida marketing muammolari	218
Musyeva Shoirazimovna, Agzamov Avazxon Talgatovich	
Respublikamizda parranda bosh sonining hozirgi holati va uning istiqbollari	223
Akramova Nargiza Axrorovna	
Menejmentda ishbilarmonlik kommunikatsiyalaridan foydalanishda optimal strategiyalarini qo'llash shart-sharoitlari	227
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Shadiyeva Madina Djaloliddin qizi	
Raqamlashtirish sharoitida innovatsion faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari	231
Nazarova Latofat Toirjon qizi	
O'zbekistonda masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari	235
Nurmuxammedov Matlab Yunusovich	



Davlat aktivlarini samarali boshqarish hamda nazorat qilishni takomillashtirish.....	240
Mirzayev O., Nazarov G'ayrat Olim o'g'li	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	246
O. U. Shomurodov, Z. U. Uroqov, A. T. Ablahatov, A. A. Suyarov, J. S. Urazov	
Methodological Aspects for Branding in Private Schools.....	251
Odilova Sitora Sayfitdin qizi	
Совершенствование процедуры оценки эффективности и результативности расходов государственного сектора.....	256
Олимов Элёр Фазлиддин угли, Искандаров Суннатилло Бахриддин угли	
Logistika xizmatlari samaradorligini oshirishda blokcheyn texnologiyalardan foydalanish	261
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Markaziy Osiyoda energetika bozorini rivojlantirishning kelgusi istiqboli va imkoniyatlari.....	267
Saidov Mash'al Samadovich, Umarova Irodaxon Nuraliyevna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda sug'urta bozorining innovatsion usullaridan foydalanishning konseptual asoslari	275
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Oliy ta'limda boshqaruv strategiyalari va ularni amalga oshirish mexanizmi.....	279
Saidqulova Firuza Farmonovna	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromadlarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari	283
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	
O'zbekiston Respublikasidagi mavjud suv resurslarining iqtisodiy holati tahlili	288
Shanazarova Gulyora Baxtiyarovna	
Tijorat banklari kredit risklarini kamaytirish yo'llari.....	294
Tulkinova Maftuna Anvarbek qizi	
The use of Intellectual Systems in the Improvement of the Educational Process Management System in Higher Educational Institutions	303
Umarova Dilfuza Rakhmatilla qizi	
Oliy ta'lim tizimida yangi iqtisodiy mexanizmlarni shakllantirish.....	307
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Global iqtisodiy sharoitida moliyaviy hisobotlar auditida muhimliklarni baholashni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish	311
Xasanova Nasiba Tolliboy qizi	
Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni tashkil etish istiqbollari.....	314
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Oliy ta'lim muassasalarida gibril bulut xizmat modelini qo'llash mexanizmini ishlab chiqish	319
Zaripov Bahodir Bobomurod o'g'li	
Роль инвестиций в системе железнодорожного транспорта в Республике Узбекистан	325
Акбарова Лайло Упашевна	
Gidrotexnik inshootlar betonlarini samaradorligini tahlil qilish va oshirish natijalari.....	330
Asqarov B. A., Karimov M. U., Xolmirzayev S.T., Obidjonov J. T.	
Maxsus iqtisodiy zonalar hududiga jalb etilgan investitsiyalar to'g'risida	334
Davlayev G'olib Ashurovich	
Yangi xizmat turi xizmatlar sohasini innovatsion boshqarishning metodologiyasi	337
Djurayeva Dilnoza Davron qizi	
Mintaqalar innovatsion salohiyatini baholashning uslubiy yondashuvlari.....	343
J. A. Ismatullayev, D. X. O'rinov	
Milliy qayta sug'urtalovchilarning xalqaro sug'urta bozoriga kirib borishi va kutilayotgan xavf-xatarlar	348
Jorabayev Jasur Abduraxmanovich	



Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida tovarlar auditi natijalarini auditorlik hisobotida aks ettirish tartibi	354
Ibragimov M. M., Ergashev O. F.	
Turistik destinatsiyalarni tashkil etish va rivojlantirishning xorijiy tajribalari	358
Karimov Anvar Aktam o'g'li	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	362
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Iqtisodiy xavfsizlikning institutsional tizimini tadqiq etishga uslubiy yondashuvlar.....	367
Mamatov Axmetjon Atajanovich, Allaberganov Zakir Gayibovich	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	373
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Paxta-to'qimachilik klasterlari eksport faoliyatini rivojlantirishning xorij tajribasi.....	380
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Korxonalar raqobatbardoshligini oshirish muammolari va dolzarb vazifalari	386
Musyeva Shoiraz Azimovna	
Устойчивый и инклюзивный рост: взаимосвязь экономического прогресса с социальным равенством и экологическим управлением	390
Нодирбек Холбаев	
Mintaqalarni investitsion jozibadorligini taraqqiyot strategiyasiga ta'sirini statistik baholash.....	396
Nuriddinov Zufar Akbarovich	
Финансирование каракулеводства: преодоление финансовых вызовов в пустынных регионах Узбекистана	402
Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич	
O'zbekiston investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish.....	408
Oybek Elmuratov	
Intellectual mulkning iqtisodiy mazmuni va tarixiy rivojlanish bosqichlari	411
Maxmudova Nargiza Davlyat qizi	
Implementation and use of Digital Technologies in Logistics Abstract.....	416
Kushakova Mamura, Koshakova Mukhlisa Surat qizi	
Innovatsion iqtisodiyot tushunchasining mazmun mohiyati	421
Abduqaxorov Bekzod O'tkir o'g'li	
Raqamlashtirish iqtisodiy o'sish va raqobatbardoshligini oshirish omili sifatida.....	426
Mamajonova Durdonahon Mamaruzi qizi	
O'zbekistonda tashqi savdoni notarif usullar orqali tartibga solishning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri.....	431
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Инновационные методы переработки горных отходов для экологической устойчивости в Узбекистане	437
Аскарлов Бахтиер Аскарлович, Собирова Мукаддас Хамидуллаева	
Опыт зарубежных стран по стимулированию производства сельскохозяйственной продукции и перспективы внедрения в Узбекистан.....	442
Холиков Сулаймон Уткир угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda strategik boshqaruv hisobini tashkil qilishning uslubiy jihatlarini.....	447
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishni statistik tahlili.....	452
Sayfullayev Siddik Nosirovich	
Sug'urta tashkilotining innovatsion risklarini baholash.....	457
Sattorov Shoxrux Maxmudjon o'g'li	



Kapital bozori rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari	462
Turdiyeva Uzayda Omirbayevna	
Адаптивный искусственный интеллект в управлении человеческими ресурсами	469
Хайдарова Малика Шокирджановна	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mablag'lardan samarali foydalanishga xizmat qiluvchi zamonaviy va istiqbolga mo'ljallangan huquqiy asoslarning yaratilganligi to'g'risida	478
Xayriddinov Shuxrat Botirovich	
Investitsiya loyihalariga ta'sir qiluvchi risklarni sifat jihatdan baholash usullarining o'ziga xos xususiyatlari	482
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Tijorat banklari tomonidan investitsion loyihalarni kreditlash tartib va ularni takomillashtirish yo'llari	491
Yunusova Ozoda Anvarjon qizi	
Hududlar iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda soliq salohiyatini oshirishning nazariy jihatlarini	498
E. N. Raximov	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi	504
Avazov Ilxom Ravshanovich	
Inson resurslarini boshqarishning innovatsion usullarini joriy etish vositalarini ishlab chiqish	509
Djuraeva Guzal Shavkatovna	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish	513
Erkinxojiev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Korporativ qimmatli qog'ozlar asosida korxonalarni moliyalashtirishning ilg'or xorij tajribalari	517
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
The impact of corporate governance on firm performance and financial stability	524
Muhammadyor Yunusov	
Mintaqalarda kamg'allik darajasini pasaytirish va xorij tajribasidan foydalanish yo'llari	537
Musulmonova Shahlo Nasriddinovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash soliq ma'muriyatchiligini samarali tashkil etish yo'llari	541
Mutalova Dilorom Maxamadjanovna, Kenjaboyeva Nigina	
Iqtisodiy savodxonlik hamda tadbirkorlik qobiliyati o'rtasidagi to'g'ri nisbatdagi bog'liqlik munosabatining fundamental asoslari	544
Tuxtayeva Muyassar Shovkat qizi	
Korxonalarning bankrotlik riskini baholashning xalqaro modellari	550
Umarova Hulkar Umidulloyevna	
O'zbekistonda korxona boshqaruvida kadrlar salohiyatidan foydalanish amaliyotini rivojlantirishning xorij tajribasi	555
Do'stova Aziza Qahramonovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv tizimining xususiyatlari	559
Iroda Majidova	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning muhim xususiyatlari	565
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shukurov Tohirjon Izzatullo o'g'li	
Qandolat mahsulotlari bozorida marketing tadqiqotlarini asosiy yo'nalishlari	569
Tuychiyeva Vasila Faxriddin qizi	
“Зелёная экономика” как фактор повышения экономического роста страны	573
Тураева Адиба Икрамовна	
Oilada sarf-xarajatlar samarasiga erishishning muhimligi	580
Xasanov Rustam Rabimovich	
Aholi farovonlik darajasidagi farqlarni tartiblash yo'nalishlari	583
Xasanov Rustam Rabimovich, Turdiyev Zoxidjon Rustamovich	



Совершенствование оценки стоимости объектов недвижимости в Узбекистане на основе зарубежного опыта.....	588
Хомитов К. З., Халилова Л. Ш.	
Mamlakatimizda qishloq xo'jaligida kooperatsiya munosabatlarini rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ahamiyati.....	594
Choriyeva Nigina Kaxramonovna	
Davlat xaridlari tizimini takomillashtirish yo'llari	598
Alimbayeva Sevara Alimbayevna	
Yengil sanoatni rivojlanishida Germaniya tajribasi.....	601
F. Jumaniyazova, G'ulomov Ibroxim Rustam o'g'li	
The efficiency of usage of Islamic finance instruments in security market.....	607
Khasanov Umarbek Begmat ugli	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari.....	613
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini tashkil qilinishining hozirgi holati va muammolari	621
Nutfulloev Tolib G'olib o'g'li	
Mehnat bozorida raqamli texnologiyalardan foydalanish metodologiyasini takomillashtirish	627
Maxammadiyev M. M.	
Ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish sharoitida mahsulot tannarxini optimallashtirish asoslari.....	632
Narzullayeva Gulchehra Salimovna	
Elektron pullarni rivojlantirish yo'llari	636
Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Egamberganov Mirzabek Odilbek o'g'li	
Загрязнение окружающей среды в Узбекистане: проблемы, причины и пути решения	644
Ишонкулова Феруза Асатовна, Шукуров Тимур Умидович	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarini transformatsiyalash modeli orqali takomillashtirish	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeвна	
Land Tax Received From Individuals and its Share in the Budget of the Republic of Uzbekistan	656
Hakimov Feruz Khurshid ugli	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyot va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq xarajatlar tahlili.....	659
Isaxonova Ruxshona Muzaffar qizi, Sharapova Mashxura Azadovna	
Qurilish xizmatlari ma'lumotlar tizimini takomillashtirish imkoniyatlari.....	665
Nurfayziyev Zayniddin Boymurodovich, Nurfayziyev Elyor Zayniddinovich	
Ipotekali kreditlashni rivojlantirishning xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda tatbiq etish yo'llari	670
Turdiyev Shaxriddin Erxonovich	
Suv resurslaridan foydalanishda xorij tajribalari	675
Berdiyev Anvar Abdivaliyevich	
Auditda yetarli va mos dalillarni to'plash tartibi	681
Meliyev Isroil Ismoilovich	
"Yashil" iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi va rivojlanishi.....	686
Urunbayev Saparbek Samatovich	
Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari.....	692
Xolmuradov Raxmatilla Ne'matillaevich	
O'zbekiston mahsulotlarining tashqi bozordagi raqobatbardoshligi xususiyatlari va onlayn platformalar.....	699
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich	
Factors affecting investment attractiveness in the global investment landscape.....	704
Otaboev Akhmed Makhsudbek o'g'li, Juliana Juliana, Fazliddin Nasriddinov	



Xalqaro migratsiyaning O'zbekiston mehnat bozori va inson kapitaliga ta'siri.....	709
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Анализ и оценка естественного освещения помещений образовательных учреждений.....	714
Пирмухамедова Шахноза	
Актуальные вопросы укрепления доверия населения к банковской системы Республики Узбекистан...	719
Рузиева Нилуфар Тулкин кизи	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	725
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Iqtisodiyotni rivojlantirishda erkin iqtisodiy zonalarini tashkil etishning afzalliklari va muammolari	730
Axmedova Dilbar Buronovna	
Natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirishda sog'liqni saqlash muassasalarini moliyalashtirishning mohiyati.....	734
Ishmanova Diana Nurmatdovna	
Oziq-ovqat sanoatini tashkiliy-iqtisodiy jihatdan rivojlanti-rishning nazariy asoslari	737
Muxtorova Madina Azamat qizi	
Ipoteka kreditlari sohasidagi islohotlar va kelajakdagi istiqbollar.....	741
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari	746
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
Budjet ijrosini samarali ta'minlashda davlat xaridlarining ahamiyati.....	752
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li, Fayzullayeva Zilola Ravshanovna	
Aholi sog'ligi – milliy boylikning tarkibi va jamiyat taraqqiyotining muhim shartidir.....	763
Djumabayeva Shaira Xalillayevna	
Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari: hisob siyosati.....	769
Rizayev Nurbek Kodirovich, Mamatova Charos Shavkiddinovna	
Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsion muhitning o'rni	778
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Davlat ishtirokidagi korxonalarda korporativ ijtimoiy mas'uliyat ("Rossiya temir yo'llari" OAJ misolida).....	784
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Saidqulov Avazbek Botirqul o'g'li	
Raqamli transformatsiyaning O'zbekistonning investitsion jozibadorligiga ta'siri.....	790
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Markabayeva Jansaya Aybek qizi	



MOLIYAVIY HISOBOTLARNING XALQARO STANDARTLARI: HISOB SIYOSATI

Rizayev Nurbek Kodirovich

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi
"Buxgalteriya va ichki audit" kafedrasini professori



Mamatova Charos Shavkiddinovna

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi tinglovchisi

Annotatsiya: Maqolada moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini rivojlanishi, ularda standartlarni ishlab chiqish bosqichlari. Shuningdek, standartlarni ichida eng muhim standart bo'lgan hisob siyosati nomi bilan ishlab chiqilgan standartning maqsadi, uning qo'llash doirasi, ahamiyati, retrospektivligi va retrospektiv qayta hisoblash hamda standartni respublikamizda joriy etish bo'yicha ilmiy xulosalar shakllantirilgan.

Kalit so'zlar: hisob siyosati, hisob bahosidagi o'zgarishlar, hisob siyosatidagi xatoliklar, moliyaviy hisobot, hisob siyosati-ning uslubiy jihatlari, hisob siyosatini qo'llab retrospektiv hisoblash.

Abstract: In this article, the development of international standards of financial reporting, the stages of development of standards in them. Also, the purpose, scope of application, its importance, retrospective application and retrospective recalculation of the standard developed in the name of accounting policy, which is the most important standard among standards, and scientific conclusions on the introduction of the standard in our republic were formed.

Key words: accounting policy, changes in accounting value, errors in accounting policy, financial reporting, methodological aspects of accounting policy, manual retrospective calculation of accounting policy.

Аннотация: В данной статье рассматривается развитие международных стандартов финансовой отчетности, этапы разработки стандартов в них. Также были рассмотрены цель, сфера применения, его значение, ретроспективное применение и ретроспективный перерасчет стандарта, разработанного во имя учетной политики, который является важнейшим стандартом среди стандартов, и научные выводы по внедрению стандарта в нашей Республике.

Ключевые слова: учетная политика, изменения учетной стоимости, ошибки в учетной политике, финансовая отчетность, методические аспекты учетной политики, ручной ретроспективный расчет учетной политики.

KIRISH

Bugungi kunda respublikamizda buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobot tizimini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS)ga muvofiqlashtirish bo'yicha amalga oshirilyotgan ulkan ishlarni navbatdagi bosqichiga o'tildi, desak bo'ladi. Chunki O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi MHXSni joriy etish bo'yicha vakolatli organ sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-fevraldagi PQ-4611-son "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarorida belgilangan vazifalar ijrosini to'liq ta'minlab kelmoqda. O'tgan vaqtda vazirlik tomonidan Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari Fondi bilan 2020-yil 11-noyabrda MHXS hujjatlarini davlat tiliga tarjima qilish va boshqa tillarda foydalanish huquqini olishni nazarda tutuvchi bitim imzolangan edi.

Mazkur bitimning amaliy ijrosi sifatida Vazirlik tomonidan "Moliyaviy hisobotlarni taqdim etishning konseptual asosi" bilan birga jami 41 ta xalqaro standartlar (MHXS), 2 ta standartga ShDQ sharhi hamda 17 ta standartga MHXSShQ sharhi davlat tiliga tarjima qilinib amaliyotda qo'llash uchun tavsiya etildi (MHXS bo'yicha ekspertlar guruhi xulosasi bo'yicha). Natijada, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 24-avgustda 507-son qarori bilan tasdiqlangan "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari va unga tushuntirishlar matnini tan olish tartibi to'g'risida"gi nizom MHXS Fondi tomonidan qabul qilingan MHXS va unga tushuntirishlar matnini O'zbekiston Respublikasi hududida qo'llash uchun tan olish tartibini belgilab berdi.



Yuqorida ta'kidlanganidek, Vazirlik MHXSga o'tish bo'yicha keyingi bosqichdagi ishlarni boshlab yubordi. Ya'ni respublikamizda amalda bo'lib turgan 24 ta buxgalteriya hisobining milliy standartlarini (BHMS) umumlashtirish orqali xalqaro standartlarga uyg'unlashgan Moliyaviy hisobotning milliy standartini (MHMS) ishlab chiqish maqsadida MHXS Fondi bilan yangi shartnoma imzolandi. Natijada, Osiyo taraqqiyot banki (OTB) O'zbekistonning Kichik va o'rta biznes subyektlari uchun MHXS asosida moliyaviy hisobot tayyorlash salohiyatini oshirish maqsadida amalga oshirilayotgan kichik va o'rta biznesni rivojlantirish dasturi doirasida Moliya vazirligini qo'llab-quvvatladi.

Bugungi kunda MHXS Fondi bilan tuzilgan shartnomaga asosan Moliya vazirligi tomonidan kichik va o'rta biznes subyektlari uchun MHXS asosida ishlab chiqilgan moliyaviy hisobotning milliy standartlari (MHMS) loyihasi 2024-yil 1-yanvardan amaliyotga tatbiq etilishi rejalashtirilgan. Mazkur MHMS loyihasi bo'yicha keng jamoatchilikning fikr-mulohazalarini bilish uchun muhokamaga qo'yildi, natijada bu standartlarni (MHMS) yanada takomillashuviga olib keladi. Biz kichik va o'rta biznes subyektlari uchun ishlab chiqilgan MHMS loyihasi haqida ayrim fikrlarni bildirib o'tamiz.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Hisob siyosati tushunchasiga xalqaro va milliy darajadagi iqtisodchi olimlar va sohaning amaliyotchi mutaxassisleri (auditorlar, buxgalterlar, tahlilchilar) tomonidan ko'plab ta'riflar hamda turli yondoshuvlar berilgan. Ushbu ta'riflarning barchasida yagona bir maqsad mujassamlashganini ko'rish mumkin, ya'ni hisob siyosati buxgalteriya hisobini yuritish va moliyaviy hisobotlarni tuzishga qaratilgan qoidalar majmuidan iborat.

Biz asosan hisob siyosatiga berilgan tushuncha va ta'riflarni yoritishda xalqaro va milliy standart qoidalari bilan cheklanamiz. Demoqchimizki, yuqorida Prezident qarorida keltirib o'tilgan jumлага javob berishga harakat qilamiz.

"Hisob siyosatlari, hisoblab chiqilgan baholardagi o'zgarishlar va xatolar" nomli 8-son BHXSda quyidagi ta'rif shakllantirilgan: Hisob siyosati - bu tadbirkorlik subyekti tomonidan moliyaviy hisobotlarni tayyorlashda va taqdim etishda qo'llaniladigan muayyan tamoyillar, usullar, odatlar, qoidalar va amaliyotlardir. Berilgan ta'rif aniq va to'g'ri maqsad uchun yo'naltirilgan. Bizning amaliyotimizda esa bunga biroz boshqacharoq yondoshilganini ko'rishimiz mumkin.

Masalan, milliy standartda: "...hisob siyosati, deganda xo'jalik yurituvchi subyektning rahbari buxgalteriya hisobini yuritish va moliyaviy hisobot tuzish uchun qo'llaydigan usullari, ularning prinsip va asoslari bilan birgalikdagi jamlamasi tushuniladi", deb ta'rif berilgan. Ushbu ta'rifdan ko'rinib turibdiki, bir vaqtning o'zida buxgalteriya hisobini yuritilishi hamda hisob siyosatini shakllashtirilishiga xo'jalik subyekti rahbari mas'ul shaxs sifatida yondoshilgan.

Rossiya Federatsiyasi qonunchiligida hisob siyosatiga quyidagicha yondoshiladi: tashkilotning buxgalteriya siyosati u tomonidan qabul qilingan buxgalteriya hisobi usullari to'plami – dastlabki kuzatish, xarajatlarni o'lchash, joriy guruhlash va xo'jalik jarayonlarini umumlashtirish tushuniladi. Buxgalteriya hisobini yuritish usullariga iqtisodiy faoliyatni guruhlash va baholash, aktivlar qiymatini to'lash, xo'jalik jarayonlari, inventarizatsiyani tashkil qilish, buxgalteriya hisobi schyotlar rejasini qo'llash, buxgalteriya registrlarini shakllantirish hamda ma'lumotlarni qayta ishlash va umumlashtirish kabi usullarni o'z ichiga oladi.

Rossiya hisob siyosati qonunchiligining yana bir muhim jihati shundaki, hisob siyosatini shakllantirish xo'jalik subyekti buxgalteri yoki shunga tenglashtirilgan shaxslar tomonidan amalga oshirilishi hamda u rahbari tomonidan tasdiqlanishi ko'rsatib o'tilgan. Bizning amaliyotda esa bunday qoida mavjud bo'lmasada, hisob siyosatini bosh buxgalter tomonidan ishlab chiqilishi va u Kengash qarori yoki rahbar buyrug'i bilan tasdiqlanishi mumkinligi belgilanadi.

Bu borada MHXSni muvaffaqiyatli qo'llayotgan Hindiston tajribasiga e'tibor qaratamiz. Hindiston buxgalteriya hisobi standarti (Ind AS) da hisob siyosati va uni shakllantirish masalalari xalqaro standart (MHXS) talablariga to'liq muvofiqlashtirilgan. Masalan, hisob siyosatiga berilgan ta'rif bilan MHXSda berilgan ta'rif o'rtasida deyarli farqli jihatlari mavjud emas: "Hisob siyosati – bu moliyaviy hisobotlarni tayyorlash va taqdim etishda subyekt tomonidan qo'llaniladigan o'ziga xos prinsiplar, asoslar, konvensiyalar, qoidalar va amaliyotlar" ^[1]. Mazkur standartda hisob siyosatini ochib berish bo'yicha talablar, bundan hisob siyosatidagi o'zgarishlarni ochib berishni istisno qilgan holatda, Ind AS 1 "Moliyaviy hisobotlarni taqdim etish"da o'rnatilishi belgilangan.

Yaponiyaning buxgalteriya hisobi standartlariga muvofiq: "Hisob siyosati - bu kompaniya boshqarish uchun moliyaviy hisobotni tayyorlashda foydalanadigan o'ziga xos prinsiplar va proseduralardir. Bunga buxgalteriya hisobining har qanday usullari, baholash tizimlari va axborotni oshkor qilish tartib qoidalari kiradi". Global pandemiya sharoitida Yaponiya Buxgalteriya Standartlari Kengashi (ASBJ) tomonidan 24-sonli "Hisob siyosatini yoritib berish, hisob siyosatidagi o'zgarishlar va xatolarni tuzatish" standartini qayta ko'rib chiqilganligi yuzasidan bayonot berildi (mazkur bayonot faqat yapon tilida mavjud).



AQShning hisob siyosatini ochib berishga qaratilgan tamoyillarida: “Kompaniyalarning hisob siyosati – bu buxgalteriya hisobining umumqabul qilingan tamoyillariga muvofiq moliyaviy hisobotlarni tuzishdagi buxgalteriya hisobining aniq tamoyillari va usullari bo‘lib, bu kompaniyalarni boshqaruvda moliyaviy holat to‘g‘risida, pul mablag‘larning harakati va moliyaviy natijalar bo‘yicha ishonchli ma‘lumotlarni taqdim etishga qaratiladi”.

Mazkur tamoyilda moliyaviy hisobotlarni taqdim etuvchi kompaniyalar tomonidan qabul qilingan hisob siyosati uning moliyaviy holati, pul oqimlari va operatsiya natijalariga sezilarli ta‘sir ko‘rsatishi mumkinligi alohida ta‘kidlab o‘tiladi. Natijada, hisobotlarni taqdim etuvchilar iqtisodiy qarorlarni qabul qilishda moliyaviy hisobotlarni qay darajada ahamiyatli ekanligi yoki uning samaradorligi asosan, hisob siyosatini to‘liq anglab yetishiga va uni to‘g‘ri shakllantirishiga bog‘liq bo‘lib qoladi.

Xalqaro buxgalteriya hisobi amaliyotida hisob siyosati qo‘llashda xo‘jalik subyekti tomonidan konservativ va agressiv hisob siyosatiga ham ajratiladi. Konservativ hisob siyosati xo‘jalik subyekti tomonidan hisobot davridagi moliyaviy natijalarini kamaytirib ko‘rsatishga hamda keyingi davrlardagi moliyaviy natijalari va unga bog‘liq ko‘rsatkichlarni oshirib ko‘rsatishga qaratiladi. Hisob siyosatining bu ko‘rinishini tanlash xo‘jalik subyektlariga yillar davomida takomillashtirib, moliyaviy faoliyati tendensiyasini oshirishni ko‘rsatishga imkon beradigan yanada barqaror yondashuv hisoblanadi. Eng muhimi, konservativ hisob siyosati investorlar uchun ijobiy holatdir, sababi ular xo‘jalik subyekti yillar kesimida faoliyatini (biznesini) yaxshilanib borayotganligi haqida ma‘lumotlarga ega bo‘ladi.

Agressiv siyosatini tanlagan xo‘jalik subyekti o‘tgan faoliyatiga yuqori baho beradi, ya‘ni bunda qo‘llanilgan hisob siyosati avvalgi yillardagi faoliyatni yuqori baholashga qaratiladi. Lekin so‘nggi yillarda xo‘jalik subyekti ish faoliyatini pasayishiga olib keladigan holatlar bo‘lishi mumkin. Demak bu hisob siyosatini tanlashda ehtiyotkorlik talab etiladi, sababi, agressiv hisob siyosati auditorlar yoki investorlarni kelgusida biroz xavotirga solib qo‘yish extimolini vujudga keltiradi (menejerlar tomonidan faoliyati pasaygan subyekt haqida noto‘g‘ri ma‘lumotlarni taqdim etishi xatari oshib boradi).

METODOLOGIYA

Maqolani yozish davomida hisob siyosatini shakllantirishga oid adabiyotlar sharhi to‘liq tahlil etilgan holda, ulardagi jahon va maxalliy iqtisodchi olimlarning korxonalarda hisob siyosati, uning ahamiyati va zaruriyati, uni Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari talablariga muvofiqlashtirishga bergan fikr va qarashlari atroflicha o‘rganildi, shuningdek, ushbu fikrlarga asoslangan yo‘nalishlar, jumladan xo‘jalik yurituvchi subyektlarda hisob siyosatini shakllantirishdagi asosiy tamoyillar va qoidalar belgilandi hamda tadqiqot yo‘nalishi sifatida tadqiqot paradigmasi miqdoriy, obyektiv va ilmiy usullardan foydalanildi.

Xo‘jalik subyektlarida hisob siyosatini shakllantirish va uni Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari talablari asosida takomillashtirish bo‘yicha olib borilgan tadqiqot jarayon asosan deduktiv usulda amalga oshirildi. Unda sabab va natija ko‘rinishidagi statistik dizayn ishlatildi. Hisob siyosatini shakllantirish masalasi yuzasidan olib borilgan tadqiqot vaziyatga bog‘liq emas, chunki hisob siyosati xo‘jalik yurituvchi subyektlarning yangi moliya yili uchun shakllantiriladi va hisobot yili davomida unga qo‘shimcha va o‘zgartirishlar kiritib boriladi, albatta xalqaro me‘yorlar talablari hamda Iqtisodiyot va moliya vazirligi, Markaziy bank tomonidan kiritilgan uslubiy o‘zgarishlar asosida.

Hisob siyosatini shakllantirish va uni MHXS lari talablariga uyg‘unlashtirish bo‘yicha olib borilgan natijalarni umumlashtirish kelgusi moliyaviy hisobotni ishonchligini oshirishga va xo‘jalik yurituvchi subyektlar uchun investitsiyalar harakatini oshirishni bashorat qilishga, tushuntirishga olib keldi. Shuningdek, xo‘jalik yurituvchi subyektlarda hisob siyosatini oqilona tashkil etish va uni MHXS asosida shakllantirishda tanlab olingan obyektlardagi mavjud natijalarni ishonchligi tekshiruv va kuzatuvlar asosida tasdiqlandi.

Shuningdek, maqolada MHXS qo‘mitasi va uning vazifalari, standartlarni ishlab chiqish bosqichlari, standartlarni qo‘llash doirasi hamda xorijiy davlat olimlari va mahalliy olimlarning ilmiy ishlaridan andoza olinib, respublikamizda faoiyat yuritayotgan xo‘jalik subyektlarida hisob siyosatini shakllantirish va uning uslubiyotini takomillashtirish hamda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari talablariga moslashtirishda qiyosiy tahlil usullaridan ham foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Globalashuv jarayoni dunyodagi buxgalteriya hisobi tizimini yagona bir tizimga aylanishiga sabab bo‘lmoqda. Bunda Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari muhim rol o‘ynaydi. Shu jihatdan moliya sohasining rivojiga xizmat qiluvchi, jahon iqtisodiyoti rivojlanishining hozirgi shart-sharoitlariga mos me‘yoriy-huquqiy negiz ishlab chiqish masalasi muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday ma‘suliyatli vazifani dunyo hamjamiyatida Buxgalteriya hisobi xalqaro standartlari kengashi (BHXSK-IASB-International accounting standards board) o‘z zimmasiga olgan bo‘lib, Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini (MHXS) belgilangan tamoyillar (Moliyaviy hisobotning konseptual asosi) asosida ishlab chiqadi.



Tamoyillarga asoslangan hisob tizimida hisob standartlari belgilangan tamoyillar asosida ishlab chiqiladi. Qoidalarga asoslangan hisob tizimida xar bir yuzaga keladigan hisob operatsiyasi uchun alohida yondashuv ishlab chiqiladi. Ikkisida ham kamchilik va afzallik tomonlari mavjud.

1-jadval: Tamoyillarga asoslangan standartlar¹

Konseptual asos standartlarni ishlab chiqish uchun asos bo'lgan eng muhim tamoyillarni belgilaydi. Bu tizim hisob standartlari bir-birini inkor etmasligi va standartlardan har qanday og'ish konseptual asosda belgilangan tamoyillarga muvofiqligini baholash imkonini beradi. Mana shu tizim tamoyillarga asoslangan hisob tizimi hisoblanadi.

Qoidalarga asoslangan hisob tizimi har bir holatni alohida yondashuv bilan qamrab olishga asoslangan bo'lib, natijada juda ko'p miqdordagi me'yoriy huquqiy hujjatlar paydo bo'lishiga olib keladi. Masalan, bunday tizim AQSh davlatida amal qiladi. O'tgan davr shuni ko'rsatdiki, keng qamrovli me'yoriy hujjatlar ham har doim moliyaviy qoidabuzarliklar oldini olish imkoniyatini bermaydi. Ushbu tizimning asosiy ustunligi shundaki, mulohaza qilish masalasini kamaytiradi.

Shu o'rinda biz hisob siyosatidan avval MHXSni afzaliklariga to'xtalib o'tmoqchimiz. Bizning fikrimizcha MHXSni qabul qilishning afzallik va kamchilik tomonlarini xar bir davlat uchun alohida qarash lozim. Hozirda bunday taqqoslash ayniqsa AQShda keng muhokamalarga sabab bo'lmoqda. MHXSning asosiy afzalliklari quyidagilardan iborat:

- birinchi, tashkilotlar o'zining moliyaviy hisobotlarini chet eldagi raqobatchisi bilan bir xil asoslarda taqdim etish imkonini beradi. Bu esa o'z navbatida ushbu hisobotlarni qiyoslash imkonini beradi.
- ikkinchi, kompaniya aksiyalari likvid bo'ladi va chet eldan kapital jalb etish imkonini beradi. Chunki chet el investori sizning moliyaviy hisobotingizni tushuna oladi.
- uchinchi, xorijda sho'ba tashkilotlariga ega bo'lgan kompaniyalar umumiy kompaniya miqyosidagi yagona hisob tiliga ega bo'ladi. Natijada, yakuniy jamlangan hisobotni tuzish asrga teng vaqtni olmaydi.
- to'rtinchi, qo'shib olinadigan xorij kompaniyalarni baholashda qulay imkoniyatga ega bo'linadi.

MHXSlar ishlab chiqish aniq belgilangan jarayon va dunyoning turli tomonlaridan buxgalterlar, auditorlar va maslahatchilarning xalqaro muhokamasidan o'tib qabul qilinadigan rasmiy tizimdan iborat bo'ladi.

MHXS bo'yicha Kengash har besh yilda bir marta xalqaro standartlashtirish ustuvorliklarini aniqlash va loyihaning ish rejasini ishlab chiqish uchun keng qamrovli qayta ko'rib chiqish va maslahatlashuvlarni o'tkazadi. Shuningdek, Kengash kun tartibidagi maslahatlashuvlar orasida zarur bo'lganda ish rejasiga mavzular qo'shishi mumkin. Bunga standartlarni sharhlashdan keyingi mavzular kiradi; MHXS Sharhlash qo'mitasi kengashga masalani qayta ko'rib chiqishni talab qilishi mumkin.

Kengash ko'p loyihalarni tadqiqot bilan boshlaydi - muammolarni o'rganib chiqadi, yechimlarni aniqlaydi va standartlarni o'rnatish kerakmi yoki yo'qligini hal qiladi. Ko'pincha kengash o'z fikrlarini muhokamada bayon qiladi va jamoatchilik fikrini o'rganadi.

Agar kengash buxgalteriya hisobi bilan bog'liq muammolar mavjudligi haqida yetarli dalillarni topsa, muammo standartni o'zgartirish yoki yangisini chiqarish uchun yetarli darajada muhim va amaliy yechim topilsa, Kengash standartlashni boshlaydi.

Agar Kengash standartga o'zgartirish kiritish yoki yangisini chiqarish to'g'risida qaror qabul qilsa, Kengash odatda tadqiqotni, shu jumladan Muxokama qog'ozidagi sharhlarni ko'rib chiqadi va tadqiqotlar hamda maslahatlashuvlar orqali aniqlangan muammolarni hal qilish uchun tuzatishlarni yoki standartlarni taklif qiladi.

Yangi standart yoki standartga o'zgartirish kiritish bo'yicha takliflar jamoatchilik muhokamasi uchun taqdim etilgan loyihada e'lon qilinadi. Qo'shimcha dalillarni to'plash uchun, Kengash a'zolari va MHXS fondi texnik xodimlari dunyoning turli mintaqalaridagi turli moliyaviy axborot foydalanuvchilari bilan maslahatlashadilar. Kengash fikr-mulohazalarni tahlil qiladi va yangi standart yoki standartga o'zgartirish kiritilishidan oldin takliflarni aniqlaydi. Standart chiqarilganidan keyin xam Kengash ishi to'xtamaydi. Kengash, shuningdek, Standartlarning bajarilishini qo'llab-quvvatlaydi.

Ushbu jarayon hal qilinishi kerak bo'lgan har qanday muammolarni aniqlash uchun yangi yoki o'zgartirilgan standartni amalga oshirish bo'yicha maslahatlarni o'z ichiga oladi. Agar muammolar paydo bo'lsa, MHXS Sharhlash qo'mitasi Standartning sharhini tuzishga qaror qilishi yoki tor doiradagi tuzatishni tavsiya qilishi mumkin. Bunday o'zgartirishlar MHXS Kengashining odatdagi tartibidan kelib chiqadi.

Yangi standart bir necha yillar amaliyotda qo'llangandan so'ng, Kengash ushbu standart o'z maqsadiga erishganligini baholash uchun amalga oshirilgandan keyingi sharh orqali tadqiqotlar o'tkazadi. Agar standart o'z maqsadiga erishmagan deb topilsa qandaydir tuzatishlarni ko'rib chiqish lozimligi bo'yicha tadqiqotlar o'tkaziladi.

1 Muallif ishlanmasi



MHXSlar barcha tijorat tashkilotlari moliyaviy hisobotlarini tuzishda qo'llash uchun mo'ljallangan. Shu bilan birga ushbu standartlar notijorat tashkilotlar tomonidan ham qo'llanishi mumkin.

2-jadval: Jahon amaliyotida qo'llanilayotgan MHXSlar ro'yhati²

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari		Kuchga kirish sanasi
IAS 1*	Moliyaviy hisobotni taqdim etish	Sentyabr 2007
IAS 2	Zaxiralar	Dek 2003
IAS 7	Pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot	Dek 1992
IAS 8	Hisob siyosati, hisob baholaridagi o'zgarishlar va xatolar	Dek 2003
IAS 10	Hisobot davridan keyingi hodisalar	Dek 2003
IAS 12	Foyda soliqlari	Dek 2000
IAS 16	Asosiy vositalar	Dek 2003
IAS 19	Xodimlarning daromadlari	Dek 2004
IAS 20	Davlat grantlarini hisobi va davlat yordami to'g'risida ma'lumotlarni yoritib berish	Yan 1995
IAS 21	Valyuta kurslaridagi o'zgarishlarning ta'sirlari	Dek 2003
IAS 23*	Qarzlarni bo'yicha sarflar	Dek 2008
IAS 24	Bog'liq tomonlar to'g'risidagi ma'lumotlarni yoritib berish	Dek 2003
IAS 26	Pensiya dasturlari bo'yicha buxgalteriya hisobi va hisoboti	Yan 1995
IAS 27*	Alohida moliyaviy hisobot	May 2011
IAS 28	Ta'sir ostidagi tashkilotlarga va qo'shma korxonalarga investitsiyalar	Dek 2003
IAS 29	Giperinflyatsiyali iqtisodiyotda moliyaviy hisobot	Yan 1995
IAS 32	Moliyaviy instrumentlar: taqdim etish	Dek 2003
IAS 33	Bir aksiyaga to'g'ri keladigan foyda	Dek 2003
IAS 34	Oraliq moliyaviy hisobot	Fev 1998
IAS 36	Aktivlarning qadrsizlanishi	Mar 2004
IAS 37	Baholangan majburiyatlar, shartli majburiyatlar va shartli aktivlar	Sen 1998
IAS 38	Nomoddiy aktivlar	Mar 2004
IAS 40	Investitsiya ko'chmas mulki	Dek 2003
IAS 41	Qishloq xo'jaligi	Fev 2001
IFRS 1	MHXSni birinchi marta qo'llash	Yan 2003
IFRS 2	Aksiyaga asoslangan to'lov	Fev 2004
IFRS 3*	Biznes birlashuvlari	Yan 2008
IFRS 4	Sug'urta shartnomalari	Mar 2004
IFRS 5	Sotish uchun mo'ljallangan uzoq muddatli aktivlar va tugatilgan faoliyat	Mar 2004
IFRS 6	Foydali qazilmalarni geologik qidirish va baholash	Dek 2004
IFRS 7	Moliyaviy instrumentlar: ma'lumotlarni yoritib berish	Avg 2005
IFRS 8	Operatsion segmentlar	Noy 2006
IFRS 9	Moliyaviy instrumentlar	Iyul 2014
IFRS 10	Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot	May 2011
IFRS 11	Birgalikdagi faoliyat bo'yicha kelishuvlar	May 2011
IFRS 12	Boshqa tashkilotlardagi ulushlarni yoritib berish	May 2011
IFRS 13	Haqqoniy qiymatni baholash	May 2011
IFRS 14	Kechiktirilgan tarif farqlari schyotlari	Yan 2014
IFRS 15	Xaridorlar bilan shartnomalar bo'yicha tushum	May 2014
IFRS 16	Ijara	Yan 2016
IFRS 17	Sug'urta shartnomalari	May 2017

Izoh: Qayta ko'rib chiqilgan.

2 Muallif ishlanmasi.



Yangi MHXS unda belgilangan muayyan sanadan boshlab kuchga kiradi. Bunda ushbu standartni mudatidan oldin qo'llashga ruxsat berilishi yoki maqullanishi ushbu hujjatning o'zida ko'rsatiladi. Odatda, yangi standartlar retrospektiv tarzda qo'llanadi. Natijada, oldin tuzilgan shartnomalar yoki boshqa operatsiyalar ta'sirlanishi mumkin. Ba'zi holatlarda, yangi standart normalari perspektiv tarzda qo'llanishiga ruxsat berilishi mumkin.

Har bir alohida mamlakat misolida qaraganda, mahalliy qonunlar qaysidir darajada moliyaviy hisobotlar tuzilishini boshqarib turadi. O'sha mahalliy qonunlar o'z ichiga buxgalteriya hisobini tartibga soluvchi milliy organlar tomonidan ishlab chiqilgan buxgalteriya standartlarini ham oladi. Bundan farqli ravishda, MHXS kengashi MHXSlarni ishlab chiqishda faqat muhim jihatlarni hisobga oladi. Ular MHXSlarni juda murakkab bo'lib qolmasligiga harakat qiladi, aks holda bunday standartlarni butun dunyo bo'ylab qo'llab bo'lmasdi ham.

MHXS standartlarini qabul qilinishi ba'zi davlatlarda avtomatik tarzda, ya'ni MHXS fondi tomonidan e'lon qilinishi bilan kuchga kiradigan tartib o'rnatilishi mumkin. Boshqa holatlarda, o'sha mamlakat xududida MHXS hujjatlarini tan olishning tartib taomiliga muvofiq amalga oshiriladi. Xususan, O'zbekiston Respublikasida MHXSlarni tan olish Vazirlar Mahkamasining 507-son "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari va unga tushuntirishlar matnini tan olish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida" Qarori asosida amalga oshiriladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-fevraldagi "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori tasdiqlangan bo'lib, unga ko'ra quyidagilarni amalga oshirish belgilangan:

- 2021-yilning 1-yanvaridan boshlab moliyaviy hisobotni ixtiyoriy ravishda MHXSga muvofiq tayyorlovchi tashkilotlar buxgalteriya hisobining milliy standartlari bo'yicha moliyaviy hisobotni taqdim etishdan ozod etiladi;
- aksiyadorlik jamiyatlari, banklar, sug'urta tashkilotlari, ustav fondida davlat ulushi bo'lgan xo'jalik yurituvchi subyektlar, yirik soliq to'lovchilar toifasiga kiritilgan yuridik shaxslar MHXS asosida 2021-yilning 1-yanvaridan boshlab buxgalteriya hisobining yuritilishini tashkil etadi va 2021-yilning yakunlaridan boshlab moliyaviy hisobotni tayyorlaydi;
- aksiyadorlik jamiyatlari, banklar, sug'urta tashkilotlari, ustav fondida davlat ulushi bo'lgan xo'jalik yurituvchi subyektlar, yirik soliq to'lovchilar toifasiga kiritilgan yuridik shaxslar 2021-yilning yakuniga qadar buxgalterlarni xalqaro sertifikatlash doirasida MHXS bo'yicha "Moliyaviy hisob" yoki "Moliyaviy hisobot" fanlarini muvaffaqiyatli topshirganligi to'g'risidagi hujjatga yoxud xalqaro buxgalter sertifikatiga (ASSA va uning diplomlari, SRA, CIPA) ega bo'lgan uch nafar mutaxassisdan kam bo'lmagan miqdorda MHXSni sifatli qo'llash uchun yetarli bo'lgan xodimlar soni bilan ta'minlaydi.

MHXSga o'tish bo'yicha islohotlarning dastlabki bosqichida Moliya vazirligi (hozirgi Iqtisodiyot va moliya vazirligi) va MHXS fondi o'rtasida 2020-yil noyabr oyida kelishuv imzolandi. Mazkur kelishuvga muvofiq, MHXS xujjatlaridan O'zbekiston Respublikasida foydalanish xuquqi berildi. Bundan tashqari, 2020-yil noyabr oyida O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi bilan ASSA (Association of Chartered Certified Accountants) o'rtasida hisob, audit va biznesni boshqarish sohalari mutaxassislarini xalqaro standartlar bo'yicha kasbiy o'qitishga, shuningdek nodavlat ta'lim muassasalarini va oliy ta'lim muassasalarining o'quv dasturlarini bosqichma-bosqich xalqaro akkreditatsiyadan o'tkazishga ko'maklashish to'g'risidagi Memorandum imzolandi.

Fikrimizni muhim bo'lgan xalqaro standartlardan biri 8-son BHXS "Hisob siyosati, hisob baholari va xatoliklar" bilan davom ettiramiz.

Xalqaro 8-son BHXSga asosan Hisob siyosati – bu tashkilot tomonidan moliyaviy hisobotni tayyorlashda va taqdim etishda qo'llanadigan muayyan tamoyillar, asoslar, umumqabul qilingan shartlar, qoidalar va amaliy yondashuvlardir. Bu yerda "Siyosat" so'zidan foydalanish tashkilotlarga buxgalteriya hisobining muqobil usullaridan birini tanlash huquqini berilganligini anglatadi.

Amalda xalqaro standartga muvofiq, hisobot tuzuvchi har bir tashkilotning o'z hisob siyosati mavjud bo'ladi. 1-son BHXS talabiga asosan tashkilot moliyaviy hisobotning bir qismi bo'lgan izohlarda o'z hisob siyosatining muhim jihatlari yoritib berishi belgilangan.

Hisob siyosatini tanlash.

Muayyan operatsiyaga, boshqa hodisa yoki holatga nisbatan ma'lum bir MHXS qo'llansa, bunday obyektga nisbatan qo'llanadigan hisob siyosati yoki uning qoidalari ushbu MHXSdan foydalangan holda belgilanishi lozim.

Muayyan operatsiya, boshqa hodisa yoki holatga nisbatan qo'llanadigan MHXS mavjud bo'lmagan taqdirda, tashkilot rahbariyati hisob siyosatini ishlab chiqishda va qo'llashda o'z mulohazasidan foydalanishi lozim. Bunday hisob siyosatini ishlab chiqishda rahbariyat quyidagilarga murojaat qilishi kerak:

MHXSlarda shunga o'xshash yoki bog'liq masalalarga tegishli talablar;

Moliyaviy hisobotlarni taqdim etishning konseptual asosida keltirilgan aktivlar, majburiyatlar, daromadlar va xarajatlarning ta'riflari, tan olish mezonlari va baholash konsepsiyalari. Shu o'rinda savol tug'ilishi mumkin, Tashkilot muayyan MHXS bilan tartibga solinmagan operatsiyaga nisbatan hisob siyosatini ishlab chiqishda yana qanday manbalardan foydalanishi mumkin?



Bizning fikrimizcha, rahbariyat buxgalteriya hisobi bo'yicha standartlarni ishlab chiqishda o'xshash konseptual asosdan foydalanadigan standartlar ishlab chiquvchi boshqa organlarning eng so'nggi bayonotlarini, buxgalteriyaga oid boshqa adabiyotlarni va sohaga oid qabul qilingan amaliyotlarni, ular yuqorida keltirilgan manbalarga zid kelmasligi sharti bilan e'tiborga olishi mumkin.

Hisob siyosatining izchilligi. MHXSlarda turli hisob siyosati o'rinli bo'lishi mumkin bo'lgan moddalarni toifalarga ajratish alohida talab etilmasa yoki ruxsat berilmasa, tashkilot o'xshash operatsiyalar, boshqa hodisalar va holatlar uchun hisob siyosatini tanlashi va izchil qo'llashi lozim. Agar muayyan MHXSda moddalarni bunday toifalarga ajratish talab etilsa yoki ruxsat berilsa, har bir toifaga nisbatan hisob siyosati tanlanishi va izchil qo'llanishi lozim.

Hisob siyosatidagi o'zgarishlar. 8-son BHXSga muvofiq tashkilotga o'z hisob siyosatini o'zgartirishga quyidagi hollarda ruxsat beriladi:

- muayyan MHXS tomonidan talab etilsa;
- hisob siyosatini o'zgartirish moliyaviy hisobotda operatsiyalarning, boshqa hodisalarning va holatlarning tashkilot moliyaviy holatiga, moliyaviy natijalariga yoki pul oqimlariga ta'siri to'g'risida ishonchli va yanada o'rinli ma'lumotlar aks ettirilishiga olib kelsa.

Moliyaviy hisobotdan foydalanuvchilar tashkilotning moliyaviy hisobotini vaqt o'tishi bilan uning moliyaviy holati, moliyaviy natijalari va pul oqimlaridagi tendentsiyalarni aniqlash uchun qiyoslash imkoniyatiga ega bo'lishlari lozim. Shuning uchun, hisob siyosatiga o'zgartirish kiritish yuqorida ko'rsatilgan holatlar natijasi bo'lmasa, hisob siyosati davrlar aro izchil tarzda qo'llaniladi.

Hisob siyosatidagi o'zgarishlarni qo'yidagilarda ko'rish mumkin, masalan 16-son BHXS "Asosiy vositalar" yoki 38-son BHXS "Nomoddiy aktivlar"ga muvofiq, aktivlarni qayta baholash bo'yicha hisob siyosatini dastlabki qo'llash hisob siyosatidagi o'zgarish hisoblanadi va mazkur standartga muvofiq emas, balki 16-son BHXS yoki 38-son BHXSga muvofiq qayta baholash tarzida qaraladi.

Hisob siyosatidagi o'zgarishlarni qo'llash. Tashkilot muayyan MHXSni dastlabki qo'llash natijasida yuzaga keladigan hisob siyosatidagi o'zgarishni ushbu MHXSda belgilangan maxsus o'tish qoidalariga muvofiq hisobga olishi lozim bo'ladi. Agar tashkilot hisob siyosatini ixtiyoriy ravishda o'zgartirsa yoki hisob siyosatidagi o'zgarishga nisbatan qo'llanadigan maxsus o'tish qoidalarini o'z ichiga olmagan muayyan MHXSni dastlabki qo'llashda hisob siyosatini o'zgartirsa, ushbu tashkilot bunday o'zgarishlarni retrospektiv tarzda qo'llashi lozim. Yuqoridagi ikki holatda ham ushbu o'zgarishni aks ettirish amaliy imkonsiz bo'lgan holatlar inobatga olinishi lozim.

8-son BHXSda retrospektiv qo'llash va retrospektiv qayta hisoblash kabi ikki o'xshash tushuncha mavjud. Ularni farqlash muhim ahamiyat kasb etadi:

1. **Retrospektiv qo'llash** – yangi hisob siyosatini operatsiyalar, boshqa hodisalar va holatlarga nisbatan qo'llashda, ushbu hisob siyosatini har doim qo'llangandek qo'llashdir.
2. **Retrospektiv qayta hisoblash** – moliyaviy hisobot elementlari summalarini tan olish, baholash va yoritib berishga oid o'tgan davr xatolarini mutlaqo yo'l qo'yilmagandek tuzatishdir.

Hisob siyosatidagi o'zgarishlarni yoritib berish. Hisob siyosatidagi o'zgarishlar bo'yicha yoritib berilishi lozim bo'lgan ma'lumotlar o'zi ichiga bunday o'zgarishning sabablari va tuzatish summalarini oladi. Bunday ma'lumotlar amaliyotda har bir o'zgarish bo'yicha alohida yoritib beriladi.

Tashkilot e'lon qilingan, lekin hali kuchga kirmagan yangi MHXSni qo'llamagan bo'lsa, ushbu fakti va dastlabki qo'llash davrida ushbu yangi MHXSni qo'llash tashkilot moliyaviy hisobotiga ko'rsatishi mumkin bo'lgan ta'sirini baholash uchun ma'lum bo'lgan yoki asoslangan tarzda baholanishi mumkin bo'lgan o'rinli ma'lumotlarni yoritib berishi lozim.

Hisob baholaridagi o'zgarishlar. Xo'jalik faoliyatiga xos bo'lgan noaniqliklar natijasida, moliyaviy hisobotdagi ko'p moddalar aniq baholana olmaydi, balki faqat hisob bahosi orqali baholanishi mumkin. Hisob baholari eng so'nggi va ishonchli ma'lumotga asoslangan mulohazalarni o'z ichiga oladi. Masalan, quyidagilarga nisbatan hisob baholari talab etilishi mumkin:

- umidsiz qarzlari;
- zaxiralarning jismoniy eskirishi;
- moliyaviy aktivlar yoki moliyaviy majburiyatlarning haqqoniy qiymati;
- eskirish hisoblanadigan aktivlarning foydali xizmat muddati;
- kafolat majburiyati.

Hisob bahosidagi o'zgarish - aktivlar va majburiyatlarning joriy holatini hamda ular bilan bog'liq bo'lgan, kutilayotgan kelgusi naflar va javobgarliklarni baholash natijasida aktiv yoki majburiyatning balans qiymatini yoki aktivning davriy iste'moli summasini tuzatishdir. Hisob baholaridagi o'zgarishlar yangi ma'lumotlar yoki voqealar rivoji natijasida yuzaga keladi va shu sababli, xatolarni tuzatish hisoblanmaydi.

3-jadval: Hisob siyosati va hisob bahosi o'rtasidagi farq³

Nomi	Hisob siyosati	Hisob baholari
Mazmuni	Tamoyillar va qoidalar	Miqdor yoki taxminlar
Misollar	Boshlang'ich qiymatdan haqqoniy qiymatga o'tish	Rezervni haqqoniy qiymat bo'yicha belgilashga o'tish
Hisobda aks ettirish	Retrospektiv	Perspektiv

O'tgan davrdagi xatolar. Xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy hisobotlarda muhim xatolar bo'lsa, moliyaviy MHXS'larga muvofiq deb hisoblanmaydi. Potentsial xatolar moliyaviy hisobot yakunlanmasdan oldin topilishi mumkin, bu holda ular hisobot tasdiqlanishga taqdim etilgunga qadar tuzatiladi. Ammo, ba'zida keyingi hisobot davrigacha xato aniqlanmasligi mumkin. Bunday xato "o'tgan davr xatosi" deb nomlanadi.

8-son BHXSga muvofiq o'tgan davr xatolari – tashkilotning bir yoki undan ortiq o'tgan davrlar uchun moliyaviy hisobotidagi tushirib qoldirishlar va noto'g'ri ko'rsatishlar bo'lib, mazkur davrlar uchun moliyaviy hisobot e'lon qilish uchun ma'qullanganda mavjud bo'lgan va mazkur moliyaviy hisobotni tayyorlash va taqdim etishda qo'lga kiritilishi va hisobga olinishi asoslangan tarzda mumkin deb hisoblangan ishonchli ma'lumotdan foydalanmaslik yoki noto'g'ri foydalanish natijasida yuzaga keladi. Bunday xatolar matematik xatolar, hisob siyosatini qo'llashdagi xatolar, e'tiborsizlik yoki faktlarni noto'g'ri talqin qilish oqibatlarini va firibgarlikni o'z ichiga oladi.

O'tgan davr xatosini tuzatish summasi xato aniqlangan davrning foyda yoki zarari tarkibida aks ettirilmaydi. O'tgan davrlar to'g'risida taqdim etilgan har qanday ma'lumot, shu jumladan moliyaviy ma'lumotlarning o'tgan davr jamlanmasi, amaliy imkon bo'lgan eng oldingi davrdan boshlab qayta hisoblanadi. Masalan, "Fazo" MChJ 2023-yilda o'tgan 2021-yilda amalga oshirilgan 2000 dona oldindan to'lov bo'yicha yuzaga kelgan xarajatlarni hisobotda tushirib qoldirilgani aniqlandi. Ushbu xarajatlar aslida 2021-yil uchun 600 dona, 2022-yil uchun ham 600 dona, 2023-yil uchun 1400 dona tarzida aks ettirilishi lozim edi. "Fazo" MChJ tomonidan bu xatoliklik quyidagi tartibda tuzatiladi. Mazkur holatda qiyosiy davr (2022-yil) uchun xarajatlar 600 donaga oshiriladi. 2021-yil uchun xarajatlarga kiritilishi lozim bo'lgan summa taqsimlanmagan foyda orqali aks ettiriladi. Joriy davr uchun 1400 dona xarajatlarni oshiradi. Mazkur holat bo'yicha tegishli soliq ta'sirlari ham hisobga olinishi talab etiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Hisob siyosati xo'jalik subyektining moliyaviy hisobotlarini tayyorlash va taqdim etishda foydalaniladigan qoidalar va ko'rsatmalardan iborat bo'ladi. Natijada hisob siyosati barcha xo'jalik subyektlari moliyaviy hisobotlarni tuzish uchun amal qiladigan asoslarni yaratadi hamda ma'lum davr davomida boshqa xo'jalik subyektlariga nisbatan taqqoslanadigan va haqqoniy ma'lumotlarni taqdim etishga qaratiladi.

Moliyaviy hisobotlarda ochib beriladigan axborotlarni shakllantirishda hisob siyosatining muhimligini e'tiborga olib, xo'jalik subyektlari 8-son BHXS asosida hisob siyosatini tanlashda har bir qo'llaniladigan standartlar va sharhlarga (interpretatsiya) mos keladigan tarzda tanlanishi va qo'llanilishi tamoyiliga asoslanishi lozim bo'ladi.

Xo'jalik yurituvchi subyektlar tomonidan hisob siyosatiga kiritiladigan o'zgartirishlar yoki uni qayta ko'rib chiqishda quyidagilarga e'tiborni qaratish lozim bo'ladi:

- birinchi, hisob siyosatida moliyaviy hisobotlarni tuzish uchun tasdiqlangan davrgacha bo'lgan barcha keyingi voqealarni aniqlash va ko'rib chiqish, shuningdek ushbu voqealar tuzatilishini aniqlash;
- ikkinchi, jiddiy deb hisoblangan voqealarning tabiati va moliyaviy oqibatlarini kengroq ochib berish.

Respublikamizda faoliyat yurituvchi barcha turdagi xo'jalik subyektlari uchun moliyaviy hisobotlarni tuzishda muhim hisoblangan hisob siyosatni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga muvofiqlashtirib borilishi, provardida "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 4611-sonli qaror ijrosini ta'minlash imkoniyatini yaratadi. Shuningdek, xo'jalik yurituvchi subyektlar MHXS talablari asosida hisob siyosatini shakllantirishda umumiy qoidalar, uslubiy jihatlari, texnik jihatlari hamda tashkiliy jihatlarni shakllantirishga e'tiborni qaratish lozim deb hisoblaymiz. Bu esa xo'jalik yurituvchi subyektlarda buxgalteriya hisobini yuritish va moliyaviy hisobotlarni tuzish shaffofligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. IAS 8 "Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors" <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-8-accounting-policies-changes-in-accounting-estimates-and-errors/>
2. "Hisob siyosati va moliyaviy hisobot" 1-son BHMS. [O'z Res Adliya vazirligi 1998-yil 14-avgustda 474-son bilan davlat ro'yxatidan o'tkazilgan]. <https://lex.uz/docs/828581>

3 Muallif ishlanmasi.



3. Положение по бухгалтерскому учету "Учетная политика организации" (ПБУ 1/2008). Приложение N1 к Приказу Министерства финансов Российской Федерации от 06.10.2008 N 106н http://www.consultant.ru/document/cons_doc_law_164/2d52707f5a4d5314b9e470a9bf59cb826ec848dd/
4. Indian Accounting Standard (Ind AS) 8 Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors# http://www.mca.gov.in/Ministry/pdf/IndAS8_2019.pdf
5. Accounting Standards Board of Japan (ASBJ). Japanese generally accepted accounting principles (JGAAP) Accounting Standard for Accounting Policy Disclosures, Accounting Changes and Error Corrections. www.asb.or.jp/en/jp-gaap/accounting_standards/y2020/2020-0331-03.html
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 4611-sonli qarori. 2020 yil 24 fevral. <https://lex.uz/docs/4746047>
7. Accounting Standards Board of Japan (ASBJ). Japanese generally accepted accounting principles (JGAAP) Accounting Standard for Accounting Policy Disclosures, Accounting Changes and Error Corrections. www.asb.or.jp/en/jp-gaap/accounting_standards/y2020/2020-0331-03.html
8. Disclosure of Accounting Policies APB 22 STATUS. APB22, Footnote 1-See APB Statement No. 4, This Opinion amends Statement No. 4 insofar as it relates to disclosure of accounting policies
9. www.fasb.org/jsp/FASB/Document_C/DocumentPage?cid=1176156418903&acceptedDisclaimer=true
10. Karimov A.A., Rizaev N.K., Djumanov S.A. Financial reporting and accounting policies. "Science and education in the modern world: challenges of the xxi century" материалы VII Международной науч-прак. конф. (экономические науки)/Нур-Султан, 2020. 105-108 p. conferences2018.kz@gmail.com
11. Rizaev N.K., Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida banklarida hisob siyosatini takomillashtirish. // "Logistika va iqtisodiyot" elektron-ilmiy jurnali. - Toshkent, 2020. №1, 70-80 b. <http://economyjournal.uz/>
12. Rizaev N.K., Khotamov K.R. Experience of Japan in introducing International Financial Reporting Standards // Electronic-scientific journal "Finance and Banking". – Tashkent, 2020. №1, 105-117 p. <http://journal.bfa.uz/archive>
13. Rizaev N.K. ADJUSTING NATIONAL ACCOUNTING STANDARDS IN COMPLIANCE WITH INTERNATIONAL STANDARDS IN UZBEKISTAN (as exemplified by intangible assets). PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS. VOLUME 2 , ISSUE 19 JANUARY 2023. Collection of Scientific Works. BERLIN 11 JANUARY 2023 Interonconf.com. 93-108 6.
14. Jumaev N.H., Isaev F.I., Rizaev N.K., ORGANIZATION OF TURKIC STATES: INTEROPERATION AND ACCOUNTING SYSTEM. Google Scholar, Cite Factor, Researchbib, SJIF, IFSIJ, Index Copernicus va boshqa ko'plab xalqaro ma'lumotlar bazalari bilan indekslangan Open Access Peer Reviewed International Journal. <https://journalzone.org/index.php/bjgesd/issue/view/14>

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.



Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.